

૧૦ ત્વમેકા ભવાનિ (હે માં ભવાની ! તું એક જ છે)

પ્રસ્તાવના

* સંસ્કૃત સાહિત્યમાં પ્રસિદ્ધ આદિ શંકરાચાર્યને સ્ત્રોતોના રચયિતા નામે ઓળખવામાં આવ્યા છે. આવા સ્ત્રોતો સ્તુતિ કરવાના પાયારૂપ છે. જેનાં દ્વારા આપણે અનેક આરાધ્ય દેવતાઓની પૂજા અર્ચના કરી ગુણગાન ગાઈ શકીએ છીએ. આદિ શંકરાચાર્યના નામે ઘણા સ્ત્રોતો પ્રખ્યાત થયા છે. તેમના પ્રસિદ્ધ આઠ શ્લોકના સ્ત્રોત “ભવાની અષ્ટક” માંથી પાંચ શ્લોકો અહીં લેવામાં આવ્યા છે.

જ્યારે મનુષ્ય આપત્તિમાં ફસાઈ જાય છે અને તેમાંથી માર્ગ શોધવા માં જગદંબા ભવાની ને યાદ કરે છે કે હે મા મારા માટે તું જ સર્વસ્વ છે. માતા-પિતા ભાઈ-બહેન પુત્ર-પુત્રી કે પતિ-પત્ની જેવા સંબંધો મારે મન કાંઈ જ નથી. પણ તમે એક જ સર્વસ્વ છો. તથા શાસ્ત્ર, તપ, વ્રત કે ઉપવાસ જેવા કાર્યમાં પણ મને રસ નથી. હું માત્ર તમારા શરણમાં રહેવા માંગુ છું અને મને પૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે તમે મારી રક્ષા જરૂર કરશો.

બાહ્ય કર્મકાંડની જગ્યાએ સાદાઈથી શ્રદ્ધાપૂર્વક અને ગુણવાન જીવન જીવતા માણસો માં ભવાનીને પ્રિય હોય છે. તેથી તેઓની રક્ષા કરવા માટે માં ભવાની હંમેશા તૈયાર રહે છે. જેનું આ સ્તુતિ માં સુંદર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તો ચાલો મિત્રો આપણે આ “ભવાની અષ્ટક” માં ના પાંચ શ્લોકોનો અભ્યાસ કરીએ.

સ્વાધ્યાય

૧. અધોલિખિતેભ્યઃ વિકલ્પેભ્યઃ સમુચિતમ્ ઉત્તર ચિનુત।

વૈકલ્પિક પ્રશ્નો ના ઉત્તર સંસ્કૃત ભાષામાં લખો.

૧. ‘વૃત્તિઃ’ ઇતિ શબ્દસ્ય કઃ અર્થઃ ?

(ક) જીવનચર્યા

(ખ) વર્તનમ્

(ગ) આજીવિકા

(ઘ) નિર્વૃત્તિઃ

૨. કુત્ર પ્રવિષ્ટસ્ય ભક્તસ્ય ભવાની એકા એવ ગતિઃ વર્તતે ?

(ક) વ્રતે

(ખ) વને

(ગ) વિપત્તૌ

(ઘ) સર્વત્ર

૩. ‘ભવાનિ’ ઇતિપદમ અસ્તિ ।

(ક) ક્રિયાપદમ્

(ખ) સંબોધનપદમ્

(ગ) કર્તૃકારકમ્

(ઘ) કર્મકારકમ્

૪. “ન જાનામિ” લયં વા કદાચિત ।

(ક) પૂજામ્

(ખ) વ્રતમ્

(ગ) મુક્તિમ્

(ઘ) પ્રત્યયમ્

5. ગતિસ્ત્વં ભવાનિ ।

(ક) પ્રપાહિ (ખ) વયમ્

(ગ) ત્વમેકા (ઘ) ભવાન્

2. ઉદાહરણાનુસારં પરિચયં કારયત -

ઉદાહરણ પ્રમાણે પરિચય કરાવો.

પદ	મુલશબ્દ	અન્ત:	લિङ્ગમ્	વિભક્તિ	વચનમ્
ઉદા. વિપતૌ	વિપતિ	ઇકારાન્ત:	સ્ત્રી	સપ્તમી	એકવચનમ્
(1) પૂજામ્	પૂજા	અકારાન્ત:	સ્ત્રી	દ્વિતિયા	એકવચનમ્
(2) વૃત્તિ:	વૃત્તિ	ઇકારાન્ત:	સ્ત્રી	પ્રથમા	બહુવચનમ્
(3) જલે	જલ	અકારાન્ત:	નપુ.	સપ્તમી	એકવચનમ્
(4) ત્વમ્	યુષ્મદ્	અકારાન્ત: (સર્વનામ)	ત્રિપુ.લિङ્ગેષુ સમાનમ્	પ્રથમા	એકવચનમ્
(5) વ્રતમ્	વ્રત	અકારાન્ત:	નપુ.	પ્રથમા -દ્વિતિયા	એકવચનમ્

3. રેખાઢિત પદાનાં સ્થાને પ્રકોષ્ઠાત્ ડચિતં પદં ચિત્વા પ્રશ્નવાક્યં રચયત ।

રેખાંકિત પદો ને સ્થાને કૌંસમાં થી યોગ્ય પદ શોધીને પ્રશ્ન વાક્ય બનાવો.

(કુત્ર, કિમ્, કઃ, કા)

1) અહં ધ્યાનયોગં ન જાનામિ।

ઉતરમ્ - અહં કિમ્ ન જાનામિ?

2) મમ વૃત્તિઃ નાસ્તિ।

ઉતરમ્ - મમ કા નાસ્તિ?

3) અરણ્યે સદા માં પ્રપાહિ।

ઉતરમ્ - કુત્ર સદા માં પ્રપાહિ?

4. સમાસપ્રકારં લિખત -

સમાસના પ્રકારો લખો -

1. અનાથઃ - ન વિદ્યતે નાથઃ યસ્ય સઃ - નજ્ બહુવ્રીહિ સમાસઃ

2. શત્રુમધ્યે - શત્રૂણામ્ મધ્યે - ષષ્ઠી તત્પુરુષ સમાસઃ

3. જાડ્યવક્ત્રઃ - જાડ્યં વક્ત્રે યસ્ય સઃ - બહુવ્રીહિ સમાસઃ

4. ધ્યાનયોગમ્ - ધ્યાનસ્ય યોગઃ, તમ્ - ષષ્ઠી તત્પુરુષ સમાસઃ

5. માતૃભાષાયામ્ ઉત્તરાણિ લિખત ।

માતૃભાષામાં ઉત્તર લખો.

(1) ભક્ત પોતાના કયા કયા સ્વજનને છોડીને માતાને પોતાની એક માત્ર ગતિ માને છે ?

ઉત્તરમ્: ભક્ત પોતાના પિતા, માતા, ભાઈ, દાતા, પુત્ર, પુત્રી, નોકર, માલિક અને પત્નીને છોડીને માતાને પોતાની એકમાત્ર ગતિ માને છે.

(2) ભક્ત શું-શું નથી જાણતો ?

ઉત્તરમ્: ભક્ત દાન કરવા અંગે, ધ્યાન-યોગ, તંત્ર, સ્ત્રોત્ર, મંત્ર, પૂજા કે ન્યાસયોગની બાબતમાં અજાણ છે. વળી તે પુણ્યકર્મ, તીર્થયાત્રા, મોક્ષ, વ્રત કે ભક્તિમાં લીન થવા અંગે પણ અજાણ છે.

(3) કઈ કઈ પરિસ્થિતિમાં ભક્ત માતાને રક્ષણ કરવા પ્રાર્થે છે ?

ઉત્તરમ્: ભક્ત તકરારમાં, દુઃખ, આળસ કે પ્રવાસમાં, જળ, અગ્નિ, જંગલમાં અને દુશ્મનોની વચ્ચે ભવાની માતાને રક્ષણ કરવા પ્રાર્થે છે.

(4) અનાથો દરિદ્રો...શ્લોકમાં ભક્ત પોતાના માટે કયા વિશેષણો વાપરે છે ?

ઉત્તરમ્: અનાથો દરિદ્રો...શ્લોકમાં ભક્ત પોતાને માટે અનાથ, ગરીબ, ઘરડો અને રોગી, જેનું સુખ જડ થઈ ગયું છે તેવો ક્ષીણ અને કંગાળ તથા મુશ્કેલીથી ઘેરાયેલો આ બધા વિશેષણો વાપરે છે.

6. શ્લોકપૂર્તિ કુરુત -

શ્લોક પૂર્ણ કરો.

1. વિવાદે વિષાદે “.....” ત્વમેકા ભવાનિ।

ઉત્તરમ્:

વિવાદે વિષાદે પ્રમાદે પ્રવાસે
જલે ચાનલે પર્વતે શત્રુમધ્યે।
અરણ્યે શરણ્યે સદા માં પ્રવાહિ
ગતિસ્ત્વં ગતિસ્ત્વં ત્વમેકા ભવાનિ।

2. અનાથો દરિદ્રો ત્વમેકા ભવાનિ।

ઉત્તરમ્:

અનાથો દરિદ્રો જરારોગયુક્તો
મહાક્ષીણદીનઃ સદા જાડ્યવક્ત્રઃ।
વિયત્તૌ પ્રવિષ્ટઃ પ્રણષ્ટઃ સદાઽહ
ગતિસ્ત્વં ગતિસ્ત્વં ત્વમેકા ભવાનિ।

